

پانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده ادبیات و زبانهای خارجی

عنوان پایان نامه

بررسی طنزهای «دو کلمه حرف حساب» کیومرث صابری فومنی

نام دانشجو

نجمه زارع بنادکوکلی

استاد راهنما

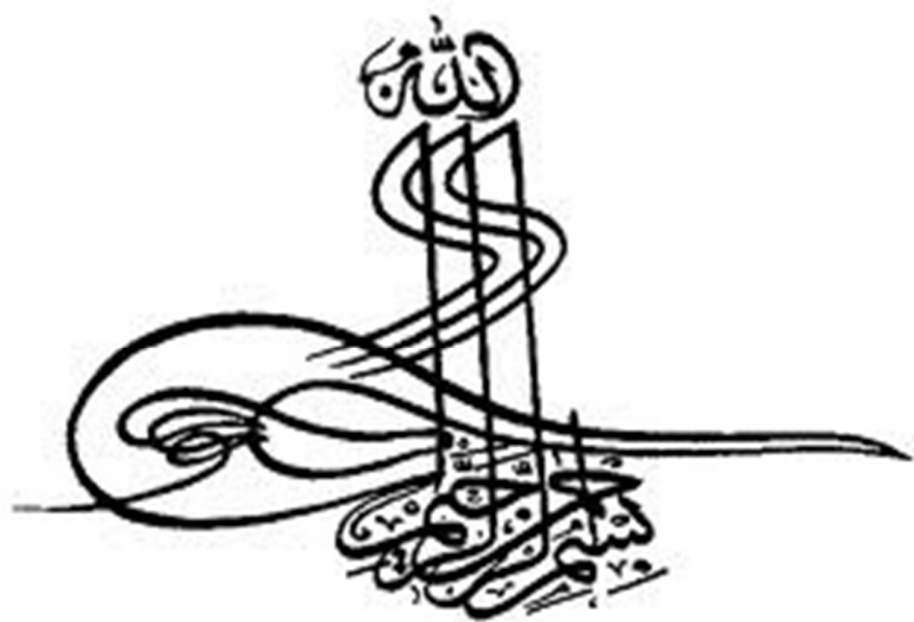
دکتر نعمت‌الله ایران‌زاده

استاد مشاور

دکتر محمود بشیری

رساله برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

زبان و ادبیات فارسی

فرم گردآوری اطلاعات پایان نامه ها

کتابخانه مرکزی دانشگاه علامه طباطبائی

عنوان: بررسی طنزهای «دو کلمه حرف حساب» کیومرث صابری فومنی		
نویسنده: نجمه زارع بناد کوکی		
استاد راهنما: دکتر نعمت الله ایرانزاده استاد مشاور/استاد داور: دکتر محمود بشیری / دکتر احمد تمیم-داری		
کتابنامه: دارد	واژه نامه: ندارد	
نوع پایان نامه: بنیادی ☒	توسعه ای ☐	کاربردی ☐
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	سال تحصیلی: 1390	
محل تحصیل: تهران	نام دانشگاه: علامه طباطبائی	دانشکده: ادبیات و زبان های خارجه
تعداد صفحات: 299	گروه آموزشی: زبان و ادبیات فارسی	
کلیدواژه ها به زبان فارسی: طنز، طنز سیاسی، شگردهای طنز ساز، کیومرث صابری فومنی، «دو کلمه حرف حساب»، سبک و نثر معاصر.		
کلیدواژه ها به زبان انگلیسی: <i>Satire, political humor, humoristic techniques, Kumars Saberi, Fumani, 'Do-Kalame-Harfe-Hesab', contemporary style and prose</i>		

چکیده

الف. موضوع و طرح مسئله (اهمیت موضوع و هدف):

با بازشناسی طنز به منزله‌ی ژانر تأثیرگذار در گفتمان انتقادی، می‌توان گامی به تحلیل جامعه‌شناسی ادبی نزدیک شد. طنزنویسان با بهره‌گیری از شگردهای ادبی و بلاغی در طنزهایشان، انتقادات پوشیده‌ی خود را مطرح می‌کنند و بر مسئولان جامعه و مردم به خصوص نخبگان تأثیر می‌گذارند. طنزهای سیاسی کیومرث صابری که از سال 1363 تا 1377 در ستون «دو کلمه حرف حساب» چاپ می‌شد. نمونه‌ی خوبی از این نوع طنز و از جهاتی در خور تأمل است. موضوع این پژوهش به بررسی طنزهای صابری در ستون «دو کلمه حرف حساب» اختصاص یافته است و هدف بررسی شناخت شگردهایی که صابری به عنوان یک طنزپرداز برجسته به کار برده و شناخت سبک خاص او در طنزپردازی چه در حوزه‌ی زبان و چه در طرح مسائل جدید می‌تواند ما را بیشتر در جهت شناخت سیر تطور طنز در ایران یاری دهد.

ب. روش تحقیق شامل تعریف مفاهیم، روش تحقیق، جامعه مورد تحقیق، نمونه‌گیری و روش‌های نمونه‌گیری، ابزار اندازه‌-

گیری، نحوه اجرای آن، شیوه گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها:

شیوه‌ی تحقیق هم به صورت گردآوری و هم به صورت تجزیه و تحلیل می‌باشد به این معنا که ابتدا چهار جلد گزیده‌ی دو کلمه حرف حساب را بررسی کرده شگردهای طنز ساز و مضامین عمده را استخراج کرده همچنین ویژگی‌های خاص زبان را بررسی کرده و در نهایت با توجه به بسامد این شگردها و مضامین سبک خاص صابری را تحلیل کردیم.

ت. یافته‌های تحقیق:

یافته‌های تحقیق شامل یافتن ویژگی‌ها و ابعاد مختلف سبک طنزنویسی کیومرث صابری است.

ث. نتیجه‌گیری و پیشنهادات:

نتایج این پژوهش عبارتند از: 1. صابری به عنوان طنزنویسی صاحب سبک فقط از شگردهای طنزآمیز عام استفاده نمی‌کند و خود مبدع شگردهای فراوان جدیدی است که متناسب با روحیه‌ی مردم زمانش به وجود می‌آورد. 2. طنزهای صابری به دلایلی چون آشنایی‌زدایی در شگردهای طنز-سازی، توجه به مخاطب، زبان طنزآمیز (زبانی که هم عامیانه و قابل فهم و هم سرشار از واژگان و اصطلاحات روز سیاسی - اجتماعی بود)، تنوع در محمل‌های طنزآمیز و مضامین و موتیف‌های روز که دغدغه‌ی عمده‌ی مردم محسوب می‌شد، توانسته بود جایگاه ویژه‌ای نزد عموم مردم پیدا کند. 3. نوشته‌های به ظاهر پراکنده‌ی ستون طنز «دو کلمه حرف حساب» با وجود وقفه‌هایی که گاه در نگارش آن پدید آمده، سبک ویژه و مستقلی دارد که آن را از دیگر طنزهای معاصر مجزا می‌کند. و این تشخیص سبکی به خصوص مربوط به زبان خاص طنزهای صابری و همچنین شگردهای ابداعی او برای طنزآمیز کردن مطلب است.

پیشنهاد: پژوهش در تلمیحات سیاسی طنزهای «دو کلمه حرف حساب»

صحّت اطلاعات مندرج در این فرم بر اساس محتوای پایان‌نامه و ضوابط مندرج در فرم را گواهی می‌-

نمایم.

نام استاد راهنما: دکتر نعمت‌الله ایران‌زاده

سمت علمی:

نام دانشکده: ادبیات و زبان‌های خارجه

رئیس کتابخانه: عبدالعلی جهان‌شاهی

تقدیم به خانواده‌ام

به پاس همه‌ی دوست داشتن‌ها و حمایت‌هایشان.

سپاس‌گزاری

با تشکر از زحمات

استادان بزرگوارم جناب آقای دکتر ایران‌زاده و جناب آقای دکتر بشیری که راهنمایی و مشاوره

این پایان‌نامه را بر عهده داشتند.

با سپاس از جناب آقای دکتر احمد تمیم‌داری که داوری این رساله را عهده‌دار شدند.

همچنین سپاس از دوستان و عزیزانی که در این پایان‌نامه مرا یاری دادند.

چکیده

طنزهای سیاسی و اجتماعی، در مطالعات تاریخ سیاسی و اجتماعی و بررسی خردورزی و خردستیزی، آبخوری پرشور و خروش از عواطف انسان‌های ظریف و حساس است. از منظری دیگر این گونه‌ی ادبی ابزاری مؤثر برای تحول‌آفرینی و اصلاح کژی‌ها و ناراستی‌هاست. و طنزهای اجتماعی و انتقادی را در پیوند با امر عقلانیت و به نوعی جامعه‌پذیری و مشارکت در روند رو به رشد حرکت اجتماعی و مردم‌سالاری می‌توان دانست. با بازشناسی طنز به منزله‌ی ژانر تأثیرگذار در گفتمان انتقادی، می‌توان گامی به تحلیل جامعه‌شناسی ادبی نزدیک شد. طنزنویسان با بهره‌گیری از شگردهای ادبی و بلاغی در طنزهایشان، انتقادات پوشیده‌ی خود را مطرح می‌کنند و بر مسئولان جامعه و مردم به خصوص نخبگان تأثیر می‌گذارند. طنزهای سیاسی کیومرث صابری که از سال 1363 تا 1377 در ستون «دو کلمه حرف حساب» چاپ می‌شد. نمونه‌ی خوبی از این نوع طنز و از جهاتی در خور تأمل است. این پایان‌نامه به بررسی شگردهای طنزنویسی صابری در ستون «دو کلمه حرف حساب» اختصاص یافته است. و در نتیجه صابری با خلاقیت در به کار بردن انواع شگردها و زبان خاص طنزهایش و همچنین طرح مضامینی که مردم جامعه‌ی ما نه در یک زمان خاص بلکه همواره با آن درگیراند توانسته بود محبوبیت خاصی در سالهای 1363 تا 1377 به دست بیاورد.

کلیدواژه: طنز، طنز سیاسی، شگردهای طنزساز، کیومرث صابری فومنی، «دو کلمه حرف

حساب»، سبک و نثر معاصر.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	1
فصل 1	5
کلیات و طرح تحقیق	5
2-1- بیان مسئله	6
3-1- اهداف پژوهش	6
4-1- پرسش های پژوهش	6
5-1- فرضیه های پژوهش	7
6-1- تاریخچه ی پژوهش	7
7-1- روش پژوهش	7
8-1- حجم نمونه	8
فصل 2	9
1-2- درآمد	10
2-2- شوخ طبعی	11
2-2-1- نظریه برتری جویی (<i>Superiority Theories</i>)	12
2-2-2- نظریه ی تحریک - ارضا (<i>Arousal/ relief Theories</i>)	12
2-2-3- نظریه ی عدم تجانس / ناهماهنگی (<i>In congruity Theories</i>)	13
3-2- طنز	13
1-3-2- طنز در ادبیات غرب	15
2-3-2- ساختار طنز	18
3-3-2- هدف طنز	18
4-3-2- موضوع طنز	19
5-3-2- قالب طنز	19
6-3-2- شگردهای طنزنویسی	20
3-2-6-1- کاریکاتورسازی (<i>Caricature</i>)	23

- 23.....تقلیدهای طنزآمیز.....2-6-3-2
- 25.....(reduetio ad absurdum) برهان خلف.....3-6-3-2
- 26.....(Inflation) بزرگ سازی / اغراق و مبالغه.....4-6-3-2
- 26.....(Diminution) کوچک سازی.....5-6-3-2
- 27.....(Juxtaposition) تقابل سازی.....6-6-3-2
- 27.....غافلگیری.....7-6-3-2
- 27.....موقعیت طنزآمیز.....8-6-3-2
- 28.....بازی های زبانی و بیانی.....9-6-3-2
- 28.....1-10-6-3-2-واژه سازی و ترکیب سازی.....
- 42.....10-6-3-2-مهمل نویسی / بی معنا نویسی.....
- 43.....11-6-3-2-ابهام آفرینی.....
- 45.....12-6-3-2-نقل قول مستقیم.....
- 45.....13-6-3-2-استدلال طنزآمیز.....
- 46.....7-3-2-انواع طنز.....
- 47.....1-7-3-2-طنز تاریخی.....
- 47.....2-7-3-2-طنزهای فلسفی.....
- 47.....3-7-3-2-طنزهای دینی.....
- 47.....4-7-3-2-طنز سیاسی -اجتماعی.....
- 49.....5-7-3-2-طنز اخلاقی - تعلیمی.....
- 49.....4-2-هجو.....
- 51.....5-2-هزل.....
- 52.....6-2-لطیفه.....
- 53.....7-2-دیگر شاخه های شوخ طبعی.....
- 54.....8-2-تفاوت طنز با هزل و هجو.....
- 54.....1-8-2-موضوع و مضمون.....
- 55.....2-8-2-زبان و شیوه ی بیان مطلب.....
- 55.....3-8-2-استفاده از آرایه های ادبی.....

56.....	9-2- تاریخچه ی طنز در ایران.....
56.....	1-9-2- طنز پیش از اسلام شوخ طبعی.....
57.....	2-9-2- طنز بعد از اسلام تا قرن هفتم هجری.....
59.....	3-9-2- طنز از قرن هفتم تا دهم هجری.....
61.....	4-9-2- طنز از قرن دهم تا چهاردهم هجری.....
61.....	5-9-2- طنز از قرن چهاردهم تا قبل از مشروطه.....
63.....	6-9-2- طنز پس از صدور فرمان مشروطیت تا کودتای رضا شاه.....
65.....	7-9-2- طنز از 1300 تا شهریور 1320.....
67.....	8-9-2- طنز از شهریور 1320 تا انقلاب اسلامی 1357.....
69.....	9-9-2- طنز بعد از انقلاب اسلامی 1357.....
69.....	1-9-9-2- طنز از بهمن 1357 تا شهریور 1358.....
70.....	2-9-9-2- طنز از شهریور 1358 تا دی 1363.....
71.....	3-9-9-2- طنز از دی 1363 تا خرداد 1376.....
72.....	4-9-9-2- طنز از خرداد 1376 تا 1379.....
73.....	5-9-9-2- طنز از 1379 به بعد.....
74.....	فصل 3.....
75.....	1-3- درآمد.....
77.....	2-3- سالشمار زندگی کیومرث صابری.....
80.....	3-3- کیومرث صابری و طنزنویسی.....
82.....	4-3- «دو کلمه حرف حساب» و صابری.....
88.....	5-3- شگردهای طنزآمیز.....
90.....	1-5-3- ایرنی.....
92.....	2-5-3- کاریکاتورسازی (Caricature).....
93.....	3-5-3- تقلیدهای طنزآمیز.....
93.....	1-3-5-3- نقیضه (parody).....
108.....	4-5-3- برهان خلف (reduetio ad absurdum).....
109.....	5-5-3- بزرگ سازی / اغراق و مبالغه (Inflation).....

- 111 6-5-3 - کوچک سازی (*Diminution*)
- 111 7-5-3 - تقابلسازی (*Juxtaposition*)
- 112 8-5-3 - غافلگیری
- 114 9-5-3 - موقعیت طنزآمیز
- 115 10-5-3 - بازی های زبانی و بیانی
- 116 1-10-5-3 - واژه سازی و ترکیب سازی
- 118 2-10-5-3 - شگردهای بلاغی
- 156 11-5-3 - مهمل نویسی
- 157 12-5-3 - ابهام آفرینی
- 157 1-12-5-3 - ابهام واژگانی
- 157 2-12-5-3 - ابهام نحوی
- 160 13-5-3 - نقل قول مستقیم
- 160 14-5-3 - استدلال طنزآمیز
- 161 6-3 - شگردهای خاص صابری
- 161 1-6-3 - شگردهای مبتنی بر گفتگو
- 162 1-1-6-3 - روزنامه خواندن یکی از اصحاب گل آقا و گفتگو پیرامون آن
- 163 2-1-6-3 - گفتگو با خود (حدیث نفس)
- 164 2-6-3 - شگردهای ساده (بر گفتگو مبتنی نیست)
- 164 1-2-6-3 - ذکر خبر/ها یا نقل قول/ها از روزنامه + استنتاج گل آقایی
- 166 2-2-6-3 - خبر/ها یا نقل قول/ها از روزنامه + استنتاج گل آقایی + تک مضراب یکی از اصحاب گل آقا
- 166 3-2-6-3 - ذکر دو یا چند خبر بدون شرح
- 166 4-2-6-3 - یک خبر یا نقل قول واقعی + چند خبر موازی ساختگی + استنتاج گل آقا
- 167 5-2-6-3 - خبر یا نقل قول واقعی + مثل یا بیت
- 167 6-2-6-3 - آوردن عکس یا تصویر + توضیحات گل آقا یا دیگر اصحاب در شرح آن
- 168 7-2-6-3 - چاپ دستخط + استنتاج گل آقا

- 168..... حاشیه روی 3-6-3
- 171..... طرح تناقض 4-6-3
- 172..... اشتباه یا تیق 5-6-3
- 173..... ارتباط دادن مسائل روز با شخصیت های تاریخی 6-6-3
- 174..... طرحها و پیشنهادهای طنزآمیز 7-6-3
- 176..... تجرید 8-6-3
- 177..... جملات و ابیات خودساخته ی عربی 9-6-3
- 178..... استفاده از امثال 10-6-3
- 181..... عناوین طنزآمیز 11-6-3
- 184..... علائم سجاوندی 12-6-3
- 184..... علامت تعجب (!) 1-12-6-3
- 185..... سه نقطه (...) 2-12-6-3
- 187..... گیومه «» 3-12-6-3
- 188..... ویرگول (,) 4-12-6-3
- 189..... رسم و سنت سازی 13-6-3
- 192..... تجدید چاپ 14-6-3
- 192..... بحثی در زبان طنزآمیز 15-6-3
- 193..... واژه ها و ترکیبات عربی 1-15-6-3
- 194..... زبان عامیانه 2-15-6-3
- 194..... واژه های سیاسی روز 3-15-6-3
- 198..... واژه ها، جملات و اصطلاحات ادبی 4-15-6-3
- 199..... گویش گیلانی و تهران 5-15-6-3
- 199..... بحثی در محمل های طنز صابری 7-3
- 199..... استفاده از اصطلاحات اداری 1-7-3
- 200..... حکم انتصاب 1-1-7-3
- 201..... مرخصی (استحقاقی، استعلاجی و بدون حقوق) 2-1-7-3

- 202.....3-1-7-3- جلسه ی رسمی
- 203.....4-1-7-3- نامه ی وارده
- 204.....5-1-7-3- نامه ی صادره / نامه ی سرگشاده گل آقا به سران کشورهای دیگر
- 206.....6-1-7-3- تلگراف و تلفنگرام
- 207.....7-1-7-3- اسناد و بایگانی
- 208.....8-1-7-3- اصطلاحات اداری کم کاربرد(گردش کار، دستور اداری)
- 209.....2-7-3- کلیشه های سیاسی (سالهای 1363 تا 1377)
- 209.....1-2-7-3- اعلام مواضع
- 210.....2-2-7-3- تکذیب
- 211.....3-2-7-3- تشکر و قدردانی
- 212.....4-2-7-3- برگزاری سمینار
- 213.....3-7-3- گفتگوی تلفنی
- 214.....4-7-3- دادگاه یا مسند قضایی
- 215.....5-7-3- خوانندگی
- 216.....6-7-3- بحث ادبی و شرح بیت
- 217.....7-7-3- پاورقی یا پانویشت
- 219.....8-7-3- طنز منظوم
- 223.....8-3- بحثی در موضوع، مضمون و موتیف در «دو کلمه حرف حساب» صابری
- 225.....1-8-3- سیاسی
- 225.....1-1-8-3- موضوعات و مضامین سیاسی
- 227.....2-1-8-3- موتیف های سیاسی
- 231.....2-8-3- اقتصادی
- 231.....1-2-8-3- موضوعات و مضامین اقتصادی
- 231.....2-2-8-3- موتیف های اقتصادی
- 232.....3-8-3- اجتماعی
- 232.....1-3-8-3- موضوعات و مضامین اجتماعی

234.....	2-3-8-3- موتیف های اجتماعی.....
235.....	4-8-3- فرهنگی.....
235.....	1-4-8-3- موضوعات و مضامین فرهنگی.....
245.....	2-4-8-3- موتیف های فرهنگی.....
252.....	9-3- بحثی در شخصیت پردازی صابری.....
256.....	1-9-3- گل آقا.....
257.....	2-9-3- مش رجب.....
258.....	3-9-3- غضنفر.....
259.....	4-9-3- شاغلام.....
260.....	5-9-3- مصادق.....
260.....	6-9-3- کمینه عیال مصادق.....
261.....	10-3- بحثی در تأثیرپذیری صابری از دهخدا.....
261.....	1-10-3- زبان.....
262.....	2-10-3- ساختار.....
263.....	3-10-3- شیوه ها و محمل های طنز.....
266.....	فصل 4.....
267.....	1-4- نتیجه گیری.....
272.....	پانوشت.....
273.....	منابع فارسی.....
282.....	منابع لاتین.....

نگاهی گذرا به آثار ادبی زبان فارسی ما را متوجه این حقیقت می‌کند که شوخ‌طبعی یکی از فروع گونه‌ی ادبی (ژانر) است که نویسندگان و شاعران بدان علاقه‌مندند و شاعر و نویسنده‌ای نیست که دائماً جد گفته باشد و هیچ شوخی‌طبعی اعم از هزل، هجو، طنز، لطیفه، مطایبه، مزاح و ... در آثارش دیده نشود. و در کل نه تنها ادبیات فارسی بلکه زبان ما نیز سرشار از اصطلاحات و امثال طنزآمیز است. اولین سؤالی که مطرح می‌شود این است که «چرا طنز در ایران نسبت به سایر کشورها رواج بیشتری دارد؟» برای اینکه به این سوال جوابی کامل بدهیم باید پژوهشی در این زمینه انجام شود که از موضوع و هدف این رساله خارج است. ولی می‌توان گفت که اساساً طنز محصول ایجاد ناهماهنگی در اجزای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی یک کشور است و بی‌نظمی موجب خنده و نیز اعتراض می‌گردد.

با وجود اینکه طنز در زبان و ادبیات ما رواج بسیار دارد؛ ولی تحقیقات علمی و منسجم انجام شده در زمینه‌ی شناخت این نوع ادبی و همچنین تعریف، تقسیم‌بندی و تحلیل این نوع آثار بسیار کم است. «در کتاب‌های ادب قدیم و جدید ما، چیز مهمی در باب این واژه‌ها (طنز و مطایبه) و این رشته از فن ادب به چشم نمی‌خورد، حتی در *دائرةالمعارف/اسلام* که کم و بیش فرهنگ اسلامی را به طور عینی و با چشم نسبتاً باز و بی‌تعصب بررسی کرده‌اند، جز درباره‌ی هجا (هجو) چیزی ننوشته‌اند. گویا این کار را در شأن کتاب رسمی اهل علم ندانسته‌اند و اگر چیزی هم در متون ادب فارسی به چشم می‌خورد در بسیاری از اوقات درهم و مشتبه شده است.» (حلی، 1377: 17) در دوران معاصر محققان می‌کوشند این ضعف را جبران کنند و تحقیقات خوبی در زمینه‌ی شوخ‌طبعی و انواع آن و هجوگویان و طنزپردازان مشهور انجام داده‌اند؛ ولی هنوز در مورد طنز بعد از انقلاب اسلامی این ضعف به چشم می‌خورد. و در تاریخ ادبیات این قسمت از تاریخ کشورمان فقط نام شاعران و نویسندگان را با زندگینامه‌ی مختصری، بدون پژوهش و تحقیق در زمینه‌ی آثار این بزرگان می‌بینیم.

همچنین با توجه به اینکه طنز سیاسی - اجتماعی چون آئینه‌ی محدب یا مقعری است که جریانات و وقایع و همچنین ضعف‌ها و معضلات جامعه را بزرگتر یا کوچکتر از حد واقعی می‌نمایاند. شناخت این نوع از طنز به ما درکی دقیق‌تر از اوضاع سیاسی - اجتماعی زمان نگارش طنز می‌دهد. ولی این درک به وجود نمی‌آید مگر آنکه ما طنز را بفهمیم و فهم طنز مدیون درک درست شگردهایی است که طنزپرداز به کار می‌برد تا موضوع ساده‌ای را به طنز تبدیل کند.

و این دو موضوع انگیزه‌ای شد تا من موضوع پایان‌نامه‌ی خود را به بررسی طنزهای یکی از مشهورترین طنزپردازان بعد از انقلاب اسلامی اختصاص دهم.

بعد از انقلاب اسلامی، طنزنویسان بسیاری طنز نوشته‌اند ولی شاید بتوان گفت که هیچ کدامشان به اندازه‌ی کیومرث صابری فومنی محبوب دل مردم نبوده‌اند و آمار فروش مجله‌ی گل‌آقا و اقبال به نوشته‌های طنزآمیز وی به ویژه «دو کلمه حرف حساب» خود گویای این امر است. صاحب‌نظران صابری را احیاکننده‌ی طنز و کاریکاتور سیاسی بعد از انقلاب اسلامی و مجله‌ی گل‌آقا را مکتبی می‌دانند که بسیاری از طنزنویسان جوان را پرورش داد؛ با وجود این همان‌گونه که در تاریخچه‌ی تحقیق خواهیم گفت کاری درخور توجه در مورد سبک و مکتب او انجام نشده است. صابری طنزنویسی است که قبل از انقلاب اسلامی طنزنویسی را شروع کرد ولی برجستگی کار او مربوط به دوران بعد از انقلاب اسلامی است و اگر خواهیم سبک طنزهای او را پیدا کنیم بهترین متنی که می‌تواند به ما کمک کند ستون «دو کلمه حرف حساب» است که سبک وی به مرور در آن شکل می‌گیرد و بعدها در مجله‌ی گل‌آقا نیز دیده می‌شود.

این پژوهش در سه فصل فراهم آمده است. فصل اول را به کلیات و طرح تحقیق اختصاص دادیم. در فصل دوم نخست درآمدی آورده تا موضعمان را در برخورد با بعضی از مفاهیم و اصطلاحات روشن‌تر کنیم و بعد شوخ‌طبعی را تعریف کردیم. سپس انواع شوخ‌طبعی که شامل طنز، هجو، هزل، لطیفه و ... می‌شود را تعریف کرده ویژگی‌های مهمش را برشمردیم که در مورد طنز با توجه به اینکه صابری طنزپرداز است موضوع را بسط بیشتری دادیم و مختصری در مورد طنز در ادبیات غرب، ساختار طنز، هدف طنز، موضوع طنز و قالب طنز نوشتیم سپس به بررسی شگردها و تکنیک‌هایی که اکثر طنزنویسان برای ایجاد طنز به کار می‌برند پرداختیم. در آخر هم تاریخچه‌ی مختصری در مورد شوخ‌طبعی و بیشتر طنز در ایران ارائه دادیم.

فصل سه را چون فصل دوم با درآمدی شروع کردیم و بعد سال‌شماری از زندگی کیومرث صابری آوریم و مختصری از زندگی‌نامه‌ی صابری را نقل کردیم. سپس با توجه به بحث شگردهای طنزنویسی (مباحث فصل دوم) شگردهای طنزآمیز را که صابری در ستون «دو کلمه حرف حساب» (1363 تا 1378) به کار می‌گیرد بررسی کردیم. این بخش دو قسمت دارد؛ شگردهایی که اکثر طنزنویسان از آن بهره گرفته‌اند و شگردهایی که بیشتر خاص صابری است و به نشانه‌هایی برای تشخیص سبک او تبدیل

شده‌اند البته این بدان معنا نیست که تمامی این شگردها ابداع وی باشد بلکه چون صابری بیشتر از این شگردها استفاده کرده و یا رنگ و بوی تازه‌ای بدان‌ها داده، یادآور سبک طنزنویسی او است. سپس نگاهی گذرا بر موضوع، مضمون و موتیف در این ستون طنز انداختیم. ناگفته نماند که شگردهای طنز بسیار فراوان است و طنزنویس در یک متن گاه چندین شگرد را با هم تلفیق می‌کند تا متنی طنزآمیز خلق کند. نکته‌ی دیگری که در کاربرد شگردهای طنز حائز اهمیت است این است که در طنزهای طنزنویسی چون صابری که همه روزه برای یک ستون باید طنز بنویسد خلاقیت بسیار مهم است و استفاده از چند شگرد مشخص در دراز مدت سبب خستگی و ملال خواننده می‌شود و دیگر طنزها بار غافلگیری‌شان را از دست می‌دهند. به همین دلیل برخی از شگردها فقط چند دفعه به کار گرفته شده‌اند. استفاده‌ی بسیار از برخی از شگردها سبب شده که آن شگرد را جزو سبک صابری به حساب بیاوریم؛ ولی گاه یک شگرد بسیار ظریف یکی دو بار بیشتر نیامده و همان یک یا دو بار طنزی ماندگار خلق شده است؛ به همین علت تلاش کردیم اکثر این شگردها را بررسی کنیم و برایش مثال بیاوریم. و در آخر این فصل با توجه به اینکه طنزهای صابری وجهی روایی دارد و شخصیت‌ها نقش مهمی را در طنز ایفا می‌کنند مختصری در مورد شخصیت‌های این ستون بحث کردیم. و به نظر می‌رسید با توجه به اینکه صابری در نوشتن ستون «دو کلمه حرف حساب» نیم نگاهی به ستون «چرند و پرند» دهخدا داشته است؛ برای تبیین دقیق آن به این تأثیرپذیری نگاهی گذرا داشتیم.

و در پایان به نتایج بحث و جواب به فرضیه‌های آغاز پژوهش اشاره کردیم. که به طور مختصر این نتایج را بیان می‌کنیم: 1. صابری به عنوان طنزنویسی صاحب سبک فقط از شگردهای طنزآمیز عام استفاده نمی‌کند و خود مبدع شگردهای فراوان جدیدی است که متناسب با روحیه‌ی مردم زمانش به وجود می‌آورد. 2. طنزهای صابری به دلایلی چون آشنایی‌زدایی در شگردهای طنزسازی، توجه به مخاطب، زبان طنزآمیز(زبانی که هم عامیانه و قابل فهم و هم سرشار از واژگان و اصطلاحات روز سیاسی - اجتماعی بود)، تنوع در محمل‌های طنزآمیز و مضامین و موتیف‌های روز که دغدغه‌ی عمده‌ی مردم محسوب می‌شد، توانسته بود جایگاه ویژه‌ای نزد عموم مردم پیدا کند. 3. نوشته‌های به ظاهر پراکنده‌ی ستون طنز «دو کلمه حرف حساب» با وجود وقفه‌هایی که گاه در نگارش آن پدید آمده، سبک ویژه و مستقلی دارد که آن را از دیگر طنزهای معاصر مجزا می‌کند. و این تشخیص سبکی به خصوص مربوط به زبان خاص طنزهای صابری و همچنین شگردهای ابداعی او برای طنزآمیز کردن مطلب است.

از مشکلات و سختی‌های این تحقیق، کمبود منابع و پژوهش‌روشنمندی در زمینه‌های طنز، طنزمعاصر و کیومرث صابری بود. همچنین به این دلیل که طنزهای صابری طنز سیاسی است و بسیاری از اشارات و تلمیحات سیاسی با گذشت زمان قابل فهم برای خواننده‌ی امروزی نیست؛ خوب بود کسانی که در جریان این حوادث و اتفاقات بودند بر طنزهای او حاشیه‌هایی می‌نوشتند تا خواننده‌ی امروزی طنز را بهتر درک کند.

از دیگر سختی‌های کار حجم بالای نمونه و فراوانی شگردها و زمان اندک برای این تحقیق بود و اگر زمان اجازه می‌داد ما آماری از تمام شگردها می‌گرفتیم و بر روی نمودار نشان می‌دادیم که سبب می‌شد هم کار علمی‌تر باشد هم روند سبک صابری را طی زمان بهتر نشان بدهیم.

در انتها جا دارد از استادان بزرگواریم جناب آقای دکتر ایران‌زاده و جناب آقای دکتر بشیری به خاطر زحماتشان تشکر کنم.

فصل 1

- کلیات و طرح تحقیق

1-2- بیان مسئله

طنز گونه‌ای ادبی است که مسائل و دردهای اجتماعی را می‌تواند بیان کند. به بیان دیگر رسالت اجتماعی طنز از دیگر انواع ادبی بالاتر است. در ادبیات فارسی همواره شاهد طنزهایی بودیم که گاه به طرف هجو و هزل سوق پیدا کرده است؛ ولی رستاخیز طنز مربوط به دوران مشروطه است. در این دوران طنز از نظر قالب و محتوا دگرگون می‌شود. ولی آنچه بیشتر اهمیت دارد دگرگونی مخاطبان است. در این دوران مخاطب اصلی طنز مردم عادی می‌شوند و برای اولین بار در تاریخ ادبیات فارسی مردم عادی کوچه و بازار مورد توجه شاعران و نویسندگان قرار می‌گیرند. طنزنویسان تلاش می‌کنند با طرح مسائل سیاسی و اجتماعی در قالب طنز، مردم را آگاه کنند. این روند تا پیروزی انقلاب اسلامی با فراز و نشیب‌هایی ادامه می‌یابد. بعد از انقلاب اسلامی به دلیل موقعیت خاص سیاسی و اجتماعی طنز و به خصوص طنز سیاسی رنگ باخته بود. کیومرث صابری فومنی با ایجاد ستون طنز «دو کلمه حرف حساب» در روزنامه‌ی اطلاعات طنز سیاسی بعد از انقلاب اسلامی را رنگ و جلایی تازه می‌بخشد. در این پایان‌نامه سعی بر این است که شگردهای طنز کیومرث صابری را بیابیم و نوآوریهای او را در این زمینه بررسی کنیم.

1-3- اهداف پژوهش

بررسی سبکی آثار کیومرث صابری به عنوان یکی از طنزپردازان برجسته‌ی بعد از انقلاب اسلامی می‌تواند جای خالی تحقیق در این قسمت از تاریخ ادبیات کشورمان را پر کند.

شناخت شگردهایی که صابری به عنوان یک طنزپرداز برجسته به کار برده و شناخت سبک خاص او در طنزپردازی چه در حوزه‌ی زبان و چه در طرح مسائل جدید می‌تواند ما را بیشتر در جهت شناخت سیر تطور طنز در ایران یاری دهد.

1-4- پرسش‌های پژوهش

1. ویژگی‌های خاص طنزهای دو کلمه حرف حساب کیومرث صابری کدامند؟
2. صابری از کدام شگردهای طنزساز در نگارش طنزهایش استفاده می‌کند؟
3. سبک و شیوه‌ی بیان صابری در طنزهای دو کلمه حرف حساب چگونه است؟
4. موضوع، مضمون و موتیف‌های برجسته‌ی طنزهای صابری کدام است؟